

Η Al-Qaeda στο Λίβανο και την Παλαιστίνη: Μια παραλλαγή της ιστορίας του «βροσκού και του λύκου»

Μαρίνα Ελευθεριάδου*

Είναι κοινό μυστικό ότι όταν κανείς αξιολογεί μια πληροφορία ή είδηση μεγαλύτερη σημασία έχει το ποιος το λέει και δευτερευόντως το τι λέει, καθώς η απόδοση της «αλήθειας» υποκρύπτει από μόνη της μια πολιτική σκοπιμότητα. Το ζήτημα της παρουσίας των salafi-jihadi στο Λίβανο και τη Παλαιστίνη δεν ξέφυγε από αυτή τη λογική.

Για αρκετά χρόνια το ζήτημα της al-Qaeda αποτέλεσε αντικείμενο χειραγώγησης από κάθε πολιτική δύναμη της περιοχής. Ο Ariel Sharon το 2002 προειδοποιούσε ότι η al-Qaeda έκανε την εμφάνισή της στη Γάζα ενώ η Shin Bet «δημιουργούσε» πυρήνες της οργάνωσης για να ενσωματώσει τις επιχειρήσεις ενάντια στις παλαιστινιακές οργανώσεις στο «διεθνή αγώνα κατά της τρομοκρατίας». Ο Abbas ισχυριζόταν το ίδιο και μάλιστα μετά την κατάληψη της Γάζας από τη Hamas κατηγορούσε την τελευταία ότι τους υποθάλλει. Η Hamas άφηνε να εννοηθεί ότι αυτή αποτελούσε τη μοναδική ανάσχεση στην προέλασή τους. Στο Λίβανο, ο αντι-συριακός χριστιανο-σουνιτικός συνασπισμός του Saad Hariri απέδιδε μέχρι πρόσφατα κάθε βομβιστική επίθεση σε συριακό δάκτυλο. Εν τω μεταξύ σημειώνονταν αλλαγές στην περιοχή που αργά ή γρήγορα θα τους έφεραν προ τετελεσμένων.

Στη Γάζα, η Hamas ξαφνικά αντιλήφθη πως πλέον δεν είχε να κάνει με σκιάδεις οργανώσεις όπως οι «Ταξιαρχίες του Αγώνα για τη Γη Al-Rabat, Οργάνωση al-Qaeda», η «Τα Ξίφη της Δικαιοσύνης» και «Στρατός των Πιστών, Οργάνωση al-Qaeda στην Παλαιστίνη» που εξαφανίζονταν όσα γρήγορα εμφανίζονταν και οι οποίες όταν δεν συνεργάζονταν μαζί της σε επιθέσεις εναντίον του Ισραήλ, ήταν απασχολημένες με επιθέσεις σε καφετέριες, internet cafe, χριστιανικούς και αμερικανικούς στόχους. Οι salafi πλέον απέκτησαν αυτοπεποίθηση και δυσανασχετούσαν με την εκχειρία με το Ισραήλ (Ιούνιος 2008). Προηγήθηκε η επιχείρηση του Αυγούστου κατά της οικογένειας Hillis (προσκειμένη στη Fatah), η οποία θεωρήθηκε υπεύθυνη για τη βομβιστική επίθεση στις 25 Ιουλίου που στοίχισε τη ζωή σε υψηλόβαθμο στρατιωτικό στελέχη της Hamas. Στη διάρκεια της, βρέθηκε στο στόχαστρο και η Islamic Jihad η οποία παρείχε προστασία στην οικογένεια, (νωρίτερα είχε επιχειρήσει επίσης να εκτοξεύσει πυραύλους κατά του Ισραήλ.) Έπειτα, σειρά είχε η οικογένεια Dughmush της οποίας μέλη αποτελούν την ηγεσία της salafi οργάνωσης «Στρατός του Ισλάμ» (συμμετείχε στην απαγωγή του Gilad Shalit και του δημοσιογράφου του BBC Alan Johnston). Στις 15 Σεπτεμβρίου στις συγκρούσεις που ξέσπασαν η Hamas κατάφερε να σκοτώσει ή να συλλάβει αρκετά μέλη της οργάνωσης. Δύο εβδομάδες νωρίτερα, μετά από στρατιωτική επίδειξη της έτερης σημαντικής salafi οργάνωσης «The Army of the Nation», συνελήφθη ο αρχηγός της.

* Ερευνήτρια στην Ομάδα Μελέτης για τη Μέση Ανατολή και το Ισλάμ του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Αν και οι κινήσεις αυτές πηγάζουν από τη συνειδητοποίηση εκ μέρους της Hamas του διχασμού και της δυσαρέσκειας που δημιουργεί η εκκενρία με το Ισραήλ και ενδεχόμενες αντιπαλότητες μεταξύ των διαφόρων οικογενειών ασχολούμενων με το λαθρεμπόριο και παρόμοιες δραστηριότητες, το γεγονός ότι πέρα των εναπομεινάντων στοιχείων της Fatah και την Islamic Jihad στο στόχαστρο βρέθηκαν salafi οργανώσεις, δείχνει την αυξανόμενη σημασία τους. Στην ουσία, η Hamas γνωρίζει και προσπαθεί να αποφύγει την εκτίμηση του Παλαιστίνιου πολιτικού αναλυτή, Hani al-Masri, ο οποίος υποστήριξε ότι η Hamas, όπως κάθε παλαιστινιακή οργάνωση δεν είναι μια σταθερά αλλά μια μεταβλητή στην παλαιστινιακή πολιτική, η οποία εάν αποτύχει να φέρει εις πέρας τους πολιτικούς της στόχους θα χάσει τους υποστηρικτές της. Οι κερδισμένοι δεν θα είναι η Fatah ή οι αριστερές οργανώσεις αλλά η al-Qaeda. Όπως είπε και ένα ηγετικό στέλεχος της Hamas: «το Ισραήλ δεν ήθελε να κάνει ειρήνη με την Ιορδανία μετά το 1967 και βρέθηκε με την PLO, δεν ήθελε αληθινή ειρήνη με την PLO και βρέθηκε με την Hamas και αν συνεχίσει να αρνείται να κάνει ειρήνη μαζί της θα έχει την al-Qaeda». Η λογική αυτών των αλυσιδωτών αντιδράσεων σε συνδυασμό με τις πολύπλοκες εγχώριες δυναμικές βρίσκονται στο επίκεντρο και των σχετικών εξελίξεων στο Λίβανο.

Στο Λίβανο το ζήτημα της al-Qaeda χειραγωγήθηκε σε ακόμα μεγαλύτερο βαθμό, ακόμα και μετά το σοκ των συγκρούσεων στο παλαιστινιακό στρατόπεδο προσφύγων Nahr al-Bared. Διάφορες θεωρίες, ανάλογα με την προέλευσή τους, απέδιδαν την παρουσία της ή καταλόγιζαν τις επιθέσεις της σε εμπλοκή της Συρίας ή της Σαουδικής Αραβίας που μόνη της ή σε συνεννόηση με τις ΗΠΑ θέλησε να ελέγξει τη σιιτική (ιρανική) επέκταση στην περιοχή ή ακόμα και σε σχέσεις συνεργασίας με την Hezbollah. Ενώ οι επιθέσεις κλιμακώνονταν και άλλαζαν χαρακτήρα, οι εκτιμήσεις αυτές έκαναν το βασικό λάθος -όταν αυτό ήταν ακούσιο- να παραβλέψουν την σύνθετη πολιτική ιστορία και παρούσα κατάσταση του Λιβάνου σε συνδυασμό με το ζήτημα του καθεστώτος των Παλαιστίνιων προσφύγων. Αρχικά οι επιθέσεις είχαν στόχο κτίρια δυτικών ή «αντι-ισλαμικών» συμφερόντων (π.χ. McDonalds, Ρωσική πρεσβεία) ή επιρροής (κλαμπ, internet cafe) και ορισμένες φορές το Ισραήλ (Δεκέμβριος 2005). Τους τελευταίους μήνες, ωστόσο, στο στόχαστρο βρέθηκαν οι δυνάμεις της UNIFIL, στρατιωτικοί αξιωματούχοι αλλά και στρατιώτες ή άμαχοι στα πλαίσια τυφλών επιθέσεων (Αύγουστος, Σεπτέμβριος 2008). Παράλληλα στο βόρειο τμήμα της χώρας και κυρίως στη Τρίπολη σημειώθηκαν γενικευμένες συγκρούσεις μεταξύ σιιτών-σουνιτών και των τελευταίων με αλαουίτες, ενώ συγκρούσεις σημειώνονται και σε παλαιστινιακά στρατόπεδα (κυρίως στο Ain El-Helwe.)

Οι εξελίξεις αυτές δεν είναι προϊόν μίας αιτίας και αντιστοίχως δεν μπορούν να αποδοθούν στην εμπλοκή ενός εξωτερικού δρώντα. Αντιθέτως, είναι το αποτέλεσμα πιέσεων που λειτούργησαν αθροιστικά για το ξέσπασμα μίας κρίσης, η οποία ξεκίνησε από τα περσινά γεγονότα στο Nahr al-Bared και κορυφώνεται τώρα. Η ανάδειξη της Hezbollah μετά τον πόλεμο του 2006 και η πολιτική κρίση που ακολούθησε δημιούργησαν μια αίσθηση τρωτότητας και περικύκλωσης στη σουνιτική κοινότητα που είχε αποκτήσει αυτοπεποίθηση μετά την εμφάνιση του κινήματος της 14ης Μαρτίου, το οποίο με την οικονομική και ηθική στήριξη της Σαουδικής Αραβίας εκμεταλλεύτηκε την δολοφονία του Hariri και την επακόλουθη αποχώρηση των συριακών στρατευμάτων. Η αίσθηση αυτή έγινε πιο έντονη μετά τα συμβάντα του Μαΐου (2008) όταν οι δυνάμεις του Saad Hariri (πολιτικός διάδοχος και υιός του δολοφονηθέντος Rafik Hariri) «ηττήθηκαν» από τη Hezbollah στη Βηρυτό. Τώρα πλέον όμως η σουνιτική κοινότητα ευλόγως δεν αναζήτησε προστασία από τον Hariri αλλά από τις salafi δυνάμεις που όλο αυτό το διάστημα βρισκόταν εν υπνώσει και αφυπνίστηκαν λόγω τριών παραγόντων. (Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι αυτοί οι salafi είναι «πολιτισμικοί» και όχι jihadi, με την έννοια ότι μοιράζονται την ίδια αντίληψη για το Ισλάμ με οργανώσεις τύπου al-Qaeda, αλλά διαφοροποιούνται ως προς τον τρόπο επίτευξής του.)

Ο πρώτος παράγοντας ήταν η προσπάθεια του Hariri να συνενώσει όλες τις σουνιτικές δυνάμεις στις εκλογές του 2005. Για να πετύχει την «εξαγορά των ψήφων» των salafi του βορρά έπρεπε να κάνει κάποιες παραχωρήσεις. Η βασικότερη παραχώρηση ήταν να πληρώσει τις εγγυήσεις για την απελευθέρωση τεσσάρων σημαντικών Ισλαμιστών που βρίσκονταν στην φυλακή μετά από την προσπάθειά τους να δημιουργήσουν ένα ισλαμικό κράτος στο βόρειο Λίβανο. Ο δεύτερος παράγοντας ήταν η αποχώρηση των Σύρων που δημιούργησε ένα κενό εξουσίας και απελευθέρωσε όλες αυτές τις ισλαμιστικές δυνάμεις που η Δαμασκός για πολλά χρόνια είχε καταφέρει να διατηρεί υπό έλεγχο με το να προσεταιρίζεται τους συνεργάσιμους εξ αυτών και να εξουδετερώνει εκείνους που δεν συνεργάζονταν. Ταυτόχρονα, η αποχώρηση της Συρίας απελευθέρωσε τις κεντρόφυγες δυνάμεις και στα παλαιστινιακά στρατόπεδα (ο τρίτος παράγοντας). Σε αυτά, βάσει συμφωνίας του 1969 δεν επιτρεπόταν η είσοδος των λιβανικών στρατευμάτων και η εσωτερική ασφάλεια ήταν καθήκον των παλαιστινιακών οργανώσεων ανάλογα με τις μεταξύ τους κατά καιρούς ισορροπίες δυνάμεων υπό τη συριακή επίβλεψη και ανάλογα με το συμφέρον της. Η απώλεια των συριακών «διορθωτικών κινήσεων» συνέπεσε με τη κρίση της παραδοσιακής παλαιστινιακής ηγεσίας, της PLO. Ενώ η Fatah και η Hamas ήταν απασχολημένες στον επανακαθορισμό των δικών τους ισορροπιών, τα παλαιστινιακά στρατόπεδα μετατράπηκαν σε transit βάσεις των ισλαμιστών της Βόρειας Αφρικής που λόγω της αστάθειας χρησιμοποιούσαν τον Λίβανο αφενός για να πάνε στο μέτωπο του Ιράκ και αφετέρου για να περάσουν τα πρώτα στάδια εκπαίδευσης. Εν τω μεταξύ, η Συρία επέτρεψε (ή μάλλον δεν εμπόδισε) πολλούς παλαιστίνιους Ισλαμιστές να περάσουν τα σύνορα με το Λίβανο και να εδραιώσουν την παρουσία τους στα στρατόπεδα. Από αυτούς προέκυψαν οι οργανώσεις σαν τη Fatah al-Islam και την Jund al-Sham που αποσχίστηκαν από τη Fatah al-Intifada και την Usbat al-Ansar αντίστοιχα. Η δυναμική εμφάνιση της Fatah al-Islam, ανεξάρτητα από την εξέλιξη της σύγκρουση με το λιβανικό στρατό ανέδειξε το Λίβανο ως πιθανή έδρα για τους salafi-jihadi, υπό το φως μάλιστα των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν στο Ιράκ. Για αυτόν τον λόγο ο Λίβανος εμφανίστηκε συχνά στις ανακοινώσεις των Zawahri και Bin Laden το πρώτο εξάμηνο του έτους που πλέον δεν ισχυριζόταν ότι η ισλαμική επανάσταση περνάει αναγκαστικά από το μέτωπο του Ιράκ αλλά ότι ήρθε ο καιρός να περάσει στο τρίγωνο Συρία- Λίβανος- Παλαιστίνη.

Το αποτέλεσμα ήταν ο Hariri μετά τις αλλεπάλληλες ήττες στο δρόμο και σε διπλωματικό επίπεδο (συμφωνία της Ντόχα) να σπεύσει στην περιοχή για να διασώσει ότι μπορεί από τη φθίνουσα στήριξή του από το σουνιτικό στοιχείο. Η Hezbollah προσπάθησε να διατηρήσει τα κεκτημένα καθώς για να δρέψει τους καρπούς της από τη Ντόχα έχει ανάγκη αφενός τη διακοινοτική ειρήνη και αφετέρου να αποτρέψει την εδραίωση των φιλο-jihadi στοιχείων και ως εκ τούτου να διασφαλίσει την επιβίωση του Hariri. Για αυτό το λόγο ήρθε σε επαφή με μετριοπαθή salafi στοιχεία για να έρθει σε συμφωνία που θα αποκλιμακώσει την κρίση. Η Fatah προσπάθει να επαναφέρει την κατάσταση στα παλαιστινιακά στρατόπεδα υπό έλεγχο. Τέλος, η Συρία έκλεισε τα σύνορά της και ανέπτυξε τα στρατεύματά της κατά μήκος τους για να αποφύγει την εξάπλωση της κρίσης πέρα των συνόρων αν και δεν κατάφερε να αποτρέψει την επίθεση αυτοκτονίας στη Δαμασκό λίγες μέρες αργότερα. Όταν πια ο κίνδυνος είναι τόσο κοντά η αλήθεια ή το αν θα γίνεις πιστευτός έπεται του ενστίκτου αυτοσυντήρησης.